

ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ПОКРАЩАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Р. Кюнцлі, к. філол. н., А. Степанюк, к. арх.
Львівський національний аграрний університет

<https://doi.org/10.31734/architecture2018.19.126>

Постановка проблеми. Будівництво екопоселень на території України, не прив'язаних до єдиної стратегічної політики розвитку сільських територій, у сучасних умовах малоєфективне, оскільки штучне створення екологічних оазисів на території країни не може вберегти її мешканців від негативних впливів зовні, а відірваність від цивілізації та участі у її соціально-економічних процесах призведе до швидкої деградації її жителів. Теза «родових помість» «назад у майбутнє» – свідчення не тільки мовленнєвого парадоксу, а й суспільного.

У результаті відсутності чіткого нормативного регулювання відносин у галузі збереження традиційного характеру середовища населених пунктів та відновлення системи сільських поселень, наявності лише декларативних заяв у цій сфері постає потреба у прийнятті базового закону, який би визначав правові, економічні, соціальні та організаційні засади регулювання у сфері системи сільських поселень, відновлення гармонійності архітектурного сільського середовища [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми архітектурно-планувальних рішень архітектурного середовища сільських поселень вивчали такі вчені як: Ю.Ф. Хохол, І.Г. Тарасюк, Г.К. Лоїк, Ю.Ф. Соломін, С.М. Соколов, Т.Ф. Панченко, В.В. Мусатов та ін. Висновки та рекомендації цих досліджень потребують принципового перегляду, оскільки більшість із них проводили в умовах державно-адміністративного регулювання економічних відносин та загальнодержавної власності на землю. Проведення нашого дослідження зумовлене давно назрілою проблемою відродження українського села, що потребує гармонізації архітектурного середовища та покращання екологічного стану сільських територій.

Постановка завдання. Гармонійності архітектурного середовища сільських територій можна досягнути через гармонійність між їх окремими будівлями і спорудами сільських

поселень, їх структурними елементами (громадський центр, житлова забудова, виробнича зона), населеними пунктами та природним середовищем. Досягнення цієї гармонії можливе тільки на екологічно чистих територіях. Наше завдання – вжити комплекс різних за змістом та реалізацією заходів.

Виклад основного матеріалу. У багатьох європейських країнах, зокрема і в Україні, останнім часом проводять агітаційну компанію та намагаються досягти гармонійного архітектурного середовища й покращання екологічного стану сільських територій через будівництво екопоселень. Автори вважають, що вирішення цієї проблеми в державі потребує комплексу містобудівних, законодавчих, адміністративних, фінансово-технічних заходів. Та перш ніж представити комплексний підхід до вирішення проблеми гармонізації середовища та покращання екологічного стану сільських територій, пропонуємо розглянути екопоселення в Латвії та «родові помістя» в Україні.

Практика творення екопоселень, які є чи не найяскравішим проявом гармонії людини і природи, нашим пращурам не чужа, адже перші сільські поселення, особливо хутори, були їх аналогами. Власне для хуторів притаманне безвідходне виробництво, де кожен продукт діяльності людини чи тварини одразу застосовують у повторному циклі.

Новітня мода екопоселень відома від «замороження» старих поселень під солом'яним покриттям в Англії до проекту нового «розумного» екопоселення у Латвії (місто Аматаціемс, яке пропонує мільйонер Айварс Звирбуліс) та «родових помість» в Україні.

Найважливіший з-поміж усіх – проект екопоселення, запропонований у Латвії. Гармонізація архітектурного середовища та природного оточення побудована на використанні найновіших технічних досягнень за збереження первісної природи.

Усі будинки запроєктовані, а їх на території 300, та зведені з екологічно чистих матеріалів,

оснащені центральною каналізацією, водопостачанням та електроенергією, високошвидкісним Інтернетом. За кожним будинком закріплена ділянка від 0,4 до 1,3 га, на якій є невеличке озеро та ліс. У кожному будинку влаштований геотермальний тепловий насос, що акумулює тепло землі, якого впродовж року достатньо для обігріву будинку та підігріву води. І тільки в холодні зимові дні жителі вдаються до розпалювання каміна, яким оснащений кожен будинок (рис. 1).

Рис. 1. Екопоселення в Латвії (поселення Амаціємс) [3]

Створення таких екопоселень має як переваги, так і недоліки. Позитив тут очевидний: збереження ландшафту, виховання любові до природи та гармонійне співжиття з нею, використання альтернативних джерел енергії тощо. Серед недоліків: відсутність виробництва, яке б також мало функціонувати за законами гармонії людини і природи, подвійні стандарти: людина проживає в екологічно чистій зоні, але працює – в урбанізованій, з усіма її складовими.

Ідея екопоселень в Україні проявилася у зведенні «родових помість». Прихильники «родових помість» прагнуть покращити екологію навколо себе через удосконалення самих себе. Вони користуються натуральними засобами гігієни, використовують тільки органічні добрива для поліпшення родючості ґрунту, розподіляють і мінімізують кількість вироблених відходів [4]. «Через вдосконалення себе, свого помістя, людина вдосконалює весь навколишній світ, і робить всю Землю квітучим райським садом» [4].

Такі екопоселення демонструють певну філософію та принципи життя, важливі й необхідні для збереження людства як частини природи, проте вони не вирішують проблеми, яка визріла і загострилася з початком ХХІ століття.

Неможливо користуватися благами цивілізації, не відповідаючи за наслідки, які породжує промисловість. Адже бавовняний одяг чи лляні вироби сьогодні продукують фабрики, які впливають на екологію. Природні засоби гігієни також виробляють не кустарним способом, продукування їх сприяє погіршенню екосистеми землі. Відмова від надбань цивілізації не зможе вирішити проблеми збереження екосистеми землі загалом.

Гармонізація архітектурного середовища українського села та покращання екологічного стану сільських територій вимагають комплексного вирішення проблеми, для чого необхідно відродити втрачені позиції та закласти основи зростаючого розвитку аграрного виробництва.

Передусім потрібно вдосконалити законодавчу базу, де на державному рівні надати українським селянам максимум свободи у виборі виробничої діяльності та вирішенні методів реалізації виробленої продукції та її збуту. Так буде врахований менталітет українця, який завжди мріяв бути господарем і йому завжди краще працювалося одноосібником. Індивідуалізм – парадигма відродження нації. Це дасть відчутний поштовх відродженню сільського виробництва і оздоровлення всієї економіки країни, що підтверджено історичним досвідом: освоєння вільних територій козацького періоду, впровадження непу (нова економічна політика) у зруйнованій економіці радянської країни у 20-х роках ХХ століття.

Із наданням селянам самостійності та вільного вибору у виробничій і бізнесовій діяльності необхідно на державному рівні забезпечити ринок збуту готової продукції. Це має бути розгалужена система приймальних пунктів готової продукції з мінімальними митними зборами. Такі заходи також забезпечать позитивний ефект в оздоровленні та наповненні ринку сільськогосподарською продукцією (за приклад можна взяти вирощування та збут сільськогосподарської продукції жителів сільських поселень у зоні впливу великих міст, які за матеріальним рівнем давно випередили мешканців «глибинки»).

Одне з найважливіших завдань для оздоровлення агропромислового виробництва – створення та підтримка середнього класу, який в усіх розвинутих країнах є запорукою зростання та стабільності економіки. Середнім класом на селі, за їх підтримки на законодавчому рівні, можуть стати власники індивідуальних селянських господарств та фермери. Для цього їм необхідно під час створення господарств надавати довгострокові пільгові кредити на придбання неру-

хомості, тварин, зернових та сільськогосподарської техніки, у тому числі малої [5]. До речі, в Україні необхідно налагодити вітчизняне виробництво та технічну експлуатацію малої сільськогосподарської техніки.

Важлива складова відродження українського села та збільшення робочих місць на селі – сприяння розвитку зеленого та сільського туризму.

В Україні глибока демографічна криза, що особливо відчувається в селі. Повернути молодь у село, забезпечити її роботою, покращити культурно-побутові умови – першочергове завдання нашої держави. Тут великі надії та сподівання на проведення адміністративно-територіальної реформи. Необхідно також удосконалити та реалізувати програму підтримки молодих і багатодітних сімей.

Не можна забувати про культурно-духовний аспект відродження українського села. У широкій палітрі процесу виховання молоді є місце і для архітектури та мистецтва. Прищепити любов до своїх історії, культури та архітектури – одне з найважливіших завдань програми культурно-духовного відродження українського села.

Стратегія містобудівної політики у сфері гармонізації архітектурного середовища сільських територій та покращання екосистеми землі має бути спрямована на:

- відновлення системи розселення, яка зруйнована тоталітарним режимом (відродження малих поселень у системі розселення);
- розпланування сільських поселень на основі регіональних традицій українського села;
- відновлення ролі церкви у селі як культурно-духовного осередку;
- надання переваги органічній архітектурі (будівлі і споруди та їх комплекси гармонійно вписані у природне середовище);
- відродження ролі селянської садиби як основного структурного елемента архітектурного середовища українського села.

Негативний вплив на екологічний стан довкілля мають шкідливі викиди аграрного виробництва. Із занепадом колгоспів та скороченням обсягів посівів зернових і тваринництва ці викиди суттєво зменшилися, проте їх негативна практика залишається. Це стосується як застосування пестицидів, так і утилізації гною. Проблема оздоровлення території сільських поселень можлива за комплексного підходу, який охоплюватиме різні за змістом та реалізацією заходи.

Для покращання екологічного стану аграрних територій необхідно, як уже було зазначено, повернутися до історично-еволюційного шляху створеної системи розселення, яка чудово функ-

ціонує в багатьох розвинутих країнах Європи. Необхідно відзначити, що ця система також збагатить у архітектурно-художньому аспекті краєвид сільських територій та гармонізує архітектурне середовище українського села. Для цього необхідно впровадити програму відродження хутірних поселень (відродження малих поселень у системі розселення), які, по суті, є екологічними поселеннями (житлово-виробничі комплекси). Відновлювати систему розселення, зруйновану тоталітарним режимом, необхідно на добровільній основі методом матеріального заохочення (пільгового кредитування, позбавлення оподаткування на розвиток малого бізнесу, виділення земельних наділів для хутірних поселень тощо) [6].

Необхідно законодавчо закріпити та реально підтримувати застосування аграрним товаровиробником альтернативних джерел енергії, а найважливіше – будівництво об'єктів переробки гною (очисні споруди, біогазові установки). Для наведення ладу та належного контролю за екологічним станом, будівництвом і експлуатацією очисних споруд необхідно підвищити відповідальність санітарної служби та правоохоронних органів на законодавчому рівні.

Проблема утилізації сміття на території сільських поселень набуває критичного стану. Селянська садиба, яка була традиційно екологічною та безвідходною системою, із зміною її життєво-виробничого циклу та появою пластикової тари перетворилася на основного продукувальника сміття. Нігілістичне ставлення до загальних територій, успадковане сільськими жителями від «совкового» періоду, перетворює околиці сіл на несанкціоновані сміттєзвалища. Для покращання екологічного стану та засміченості території сільських поселень необхідно створити розгалужену мережу пунктів прийому та утилізації сміття. Тут можна застосувати американський досвід сміттєзбирання та його утилізації – територіально-ієрархічний, який забезпечує всю територію сміттєприймальними пунктами та сміттєпереробними підприємствами із збільшенням їх потужностей.

Спалювання селянами залишків збіжжя (бадилля, зернових та бобових, стерня, суха трава) завдає істотної шкоди навколишньому середовищу та погіршує екологічний стан сільських територій. Навесні та восени села й навколишні території наповнюються шкідливим димом. Тут необхідно законодавство України скоригувати відповідно до європейського і заборонити спалювати збіжжя, натомість налагодивши виробництво та продаж населенню малої техніки з переробки збіжжя в екологічні добрива.

Рис. 2. Житлово-виробничий комплекс (будинок фермера з крамницею на першому поверсі та сироварня) в Емменталі, Швейцарія. Зліва направо: загальний вигляд; інтер'єр крамниці продажу сиру [2]

Рис. 3. Сироварня в Емменталі, Швейцарія. Зліва направо: головний фасад сироварні з інсталяцією старого інвентаря та первісних методів варіння сиру; інтер'єр сироварні з оглядовим майданчиком [2]

Традиційна швейцарська архітектура, підсилена природним краєвидом, виробництво з надсучасними технологіями роблять Швейцарію взірцем для наслідування у розвитку сільських територій для України. Восени аграрні території Швейцарії «пахнуть» гноєм, але це не створює дискомфорту для її жителів, які, попри великий вибір сільськогосподарської продукції у маркетах, надають перевагу своєму – місцевому.

Отже, Швейцарія, яка зберегла первісну систему розселення, еволюційний шлях розвитку сільського виробника і його підтримку, сьогодні демонструє неабиякий прогрес у стандартах сільськогосподарської продукції та розвитку туризму.

Висновки. Проблема покращання екологічного стану та гармонізації архітектурного середовища українського села потребує комплексного підходу. Будівництвом окремих екопоселень цього неможливо вирішити. Вони можуть виконувати роль взірців для наслідування, як у радянський період зведення експериментальних

сіл для пропагандистсько-показової місії. Вирішення проблеми гармонізації архітектурного середовища українського села та покращання екологічного стану сільських територій можливі через відродження села. Для цього необхідно вжити комплекс різних за змістом та реалізацією заходів, основними з яких є: 1) надання українським селянам щонайбільше свободи у виборі виробничої діяльності та вирішенні методів реалізації виробленої продукції та її збуту; 2) створення та підтримка середнього класу, який є запорукою зростання та стабільності економіки; 3) відновлення історично-еволюційним шляхом створеної системи розселення (відродження хуторських поселень); 4) будівництво об'єктів переробки шкідливих відходів та державний контроль за їх функціонуванням (очисні споруди, біогазові установки); 5) підтримка на законодавчому та фінансовому рівнях застосування аграрним товаровиробником альтернативних джерел енергії; 6) створення розгалуженої мережі пунктів прийому та утилізації сміття.

Бібліографічний список

1. Аграрна реформа в Україні. Законодавчі акти і нормативно-методичні документи (1990-1996) / за ред. акад. УААН М. Зубця. Київ, 1996. 332 с.
2. Найвище в світі! Відвідайте рідне місто сиру «Емменталь». URL: <https://4travel.jp/travelogue/10850176//4travel.jp>.
3. Рай на землі вже збудовано. «Місто сонця» – латвійське поселення Амаціємс (фото). URL: <http://vsviti.com.ua/makepeople/39824>.
4. Родове помістя. *Родові помістя України. Інформаційний портал Співдружності творців родових*

помістя. URL: <http://www.rpu.org.ua/index.php/uk/rodovepomistia>.

5. Степанюк А. В. Моделі перспективного розвитку архітектурно-планувальної структури центральних сіл первинної системи розселення. *Вісник Львівського національного аграрного університету: архітектура і сільськогосподарське будівництво*. 2009. № 10. С. 183–189.

6. Степанюк А. В. Організація нових та реконструкція існуючих житлових формувань сельбищної території села в умовах проведення аграрної реформи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: архітектура*. 2000. № 410. С. 259-264.

Кюнцлі Р., Степанюк А.

ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ПОКРАЩАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Створення окремих екопоселень в Україні не вирішує проблеми гармонізації архітектурного середовища та покращання екологічного стану території через відсутність виробництва, яке б також мало функціонувати за законами гармонії людини і природи.

Гармонізація архітектурного середовища українського села та покращання екологічного стану сільських територій вимагають комплексного вирішення цієї проблеми, що передбачає такі кроки: надання українським селянам максимум свободи у виробничій діяльності; створення в селі середнього класу; відновлення історично-еволюційним шляхом створеної системи розселення; розпланування сільських поселень на основі регіональних традицій українського села; будівництво об'єктів переробки шкідливих відходів та державний контроль за їх функціонуванням; підтримка на законодавчому та фінансовому рівнях використання альтернативних джерел енергії; створення розгалуженої сітки пунктів прийому та утилізації сміття.

Одним із найважливіших завдань для оздоровлення агропромислового виробництва є створення та підтримка середнього класу, який у всіх розвинутих країнах є запорукою зростання та стабільності економіки. В Україні необхідно налагодити вітчизняне виробництво та технічну експлуатацію малої сільськогосподарської техніки.

Важлива складова відродження українського села та збільшення робочих місць у ньому – сприяння розвитку зеленого туризму та сільського туризму.

В Україні глибока демографічна криза, особливо це відчувається в селі. Повернути молодь у село, забезпечити її роботою, покращити культурно-побутові умови – першочергове завдання нашої держави. Тут великі надії та сподівання покладають на проведення адміністративно-територіальної реформи. Необхідно також удосконалити та реалізувати програму підтримки молодих і багатодітних сімей.

Ключові слова: сільське розселення, гармонізація архітектурного середовища, екопоселення, сільські території, покращання екологічного стану.

Kiuntsli R., Stepaniuk A.

HARMONIZATION PROBLEMS OF THE ARCHITECTURAL ENVIRONMENT AND ENHANCING THE ECOLOGICAL STATE OF THE RURAL AREAS IN UKRAINE

The creation of separate eco-settlements in Ukraine does not solve the problem of harmonization of the architectural environment and improvement of the ecological state due to lack of manufacturing, which should also be functioning according to the laws of harmony between human and nature.

Harmonization of the architectural environment of the Ukrainian village and the improvement of the ecological state of the rural areas require a comprehensive solution to this problem, which involves the following steps: giving Ukrainian peasants maximum freedom in production activities; creation of a middle class in a village; recreation of the system built by historical evolution; planning of rural settlements on the basis of regional traditions of the Ukrainian village; construction of facilities processing hazardous waste and state control over their operation; support

of alternative energy sources at the legislative and financial levels ; creation of a network of waste collection and utilization points.

One of the most important tasks for the improvement of agro-industrial production is the creation and support of the middle class, which in all developed countries is a guarantee of growth and stability of the economy. In Ukraine, it is necessary to set up domestic production and technical exploitation of small agricultural machinery.

Promotion of the development of green tourism and rural tourism is an important component of the revival of the Ukrainian village and the increase of rural jobs.

There is a deep demographic crisis in Ukraine, especially in the countryside. Bring the youth back into the village, to give them work, to improve the cultural and living conditions is the primary task of our state. This is the responsibility of administrative and territorial reform. It is also necessary to improve and implement the support program for young families and large families.

Key words: rural settlement, harmonization of architectural environment, ecological settlement, rural territories, improvement of ecological status.

Стаття надійшла 05.02.2018.